

SÂYİLÎ VE TÜRKÇE ŞİİRLERİ

*İsrafil BABACAN**

Özet: Sâyilî, aslen Türkistân'ın Horasan bölgesinde Karş adında bir beldededir. Gençliğinde önce Anadolu'ya sonra İstanbul'a gelmiştir. Yavuz Sultan Selim ve Kanunî Sultan Süleyman dönemlerini idrak ederek onlara yakınlaşmaya çalışmıştır. Manzum *Târîh-i Âl-i Osmanî*'si ve *Dîvân*'ı başta olmak üzere dört Farsça eseri vardır. *Dîvân*'ı Farsça olması dolayısıyla içindeki on yedi Türkçe şiiri bugüne kadar fark edilmemiştir. Bu yüzden hiçbir zaman Türk Edebiyatı açısından değerlendirmeye tâbi tutulmamıştır. Oysa şiirleri, XVI. yüzyılın sade ve konuşma dilinin şiire uyarlanmasını yansıtmaları bakımından dikkat çekmektedir. Deyimleri, kinâyeleri ve hüsn-i ta'lîl sanatını başarıyla kullanarak klâsik şiirimizde Necâtî tarzını devam ettirmiştir. Şiirlerinin tamamı âşikânedir. Bu yüzyılda Doğu sahası şairlerinin Osmanlı sahasının önemini kavrayarak Farsçadan Türkçeye geçişini temsil eden önemli örneklerden biridir.

Anahtar kelimeler: Sâyilî, XVI. yüzyıl, klâsik Türk şiiri, Türkçe divan şiiri, Türkistân.

Sâyilî and His Turkish Poems

Abstract: Sâyilî is originally from Karş, which is a town in Khorasan district in Turkestan. He first came to Anatolia and then to İstanbul in his youth. He tried to appreciate Yavuz Sultan Selim and Kanunî Sultan Süleyman, comprehending their periods in which they ruled. He has got four Persian works. Poetic *Târîh-i Âl-i Osmanî* and *Dîvân* are the most prominent ones of these four works. Seventeen Turkish poems in his *Dîvân* have not been noticed until today as his *Dîvân* is written in Persian language. That's why they have never been assessed in Turkish Literature. In fact his poems are striking as they reflect the adaptation of plain and colloquial language of XVI. century to his poems. He maintained Necatî genre in our classical poems by using idioms, innuendos and euphemism successfully. All of his poems are lyrical. He is one of the most prominent Eastern scope poets of the century, who have comprehended the importance of Ottoman scope and transition to Turkish from Persian.

Key words: Sâyilî, XVI. century, classical Turkish poems, Turkish divans poetry, Turkestan.

* Beni, Sâyilî'nin Farsça divanından haberdar eden ve onun Farsça manzum *Târîh-i Âl-i Osmânî*'si üzerine doktora çalışması yapmakta olan YBÜ İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Araştırma Görevlisi Serpil Yıldırım'a teşekkür ederim.

Giriş

XVI. yüzyıldan itibaren Klâsik Türk Edebiyatı'nda hem edebî tür ve şekiller hem de muhteva ve mana zenginliği bakımından en verimli dönemler başlar. Bu yüzyılda divan, mesnevî, münşe'ât, tarih, tezkire, vb. hemen her çeşit eserin sayısında ve kalitesinde önemli bir yükseliş göze çarpar.

XVI. asra dair yazılan edebiyat tarihlerinde, yukarıda bahsedilen edebî yükselişe bağlı olarak Fuzûlî (ö. 1556), Bâkî (ö. 1600), Taşlıcalı Yahyâ (ö. 1582?), Latifî (ö. 1582), Âşık Çelebi (ö. 1571) ve Kemâlpaşazâde (ö. 1536) gibi divan, mesnevî, tezkire ve tarih yazarlarının eserleri ön plana çıkarılmak suretiyle edebî değerlendirmeler yapılmaktadır. Oysa, şiir mecmuaları ya da Farsça-Arapça divanlar arasına serpiştirilmiş Türkçe şiirleri olan pek çok şair, yüzyılın farklı edebî yönlerini temsil edebilmektedir. Araştırmacılar tarafından ihmal edilen böyle şahsiyetlerin, yüzyılın önde gelen isimleriyle boy ölçüşebilecek ya da o asırda Türk dilinin farklı sahalardaki yaygınlığını gösterebilecek şiirlerine de rastlamak mümkündür.

Ali Nihat Tarlan'ın dikkatimizi çektiği üzere eski şiir mecmuaları, bir şahıs üzerine yoğunlaşmış devrin edebî zevkini ve sanat anlayışını bize yansıtır. Tarlan'a göre, eğer büyük şahsiyetlerin devirlerini temsil etmedikleri iddiası doğruysa, ikinci veya üçüncü derecede bir şairin o devrin ruhî ihtiyaçlarına cevap verip mecmualara giren şiirleri, söz konusu devri bize daha iyi anlatacaktır. Buna göre, istidatlı olup kuvvetli bir ilhamla yazan ve ancak divan vücuda getirememiş şairlerin şiirlerine de bu mecmualarda rastlamak mümkündür (Tarlan, 1946, ss. 122-123). Öte yandan, yukarıda değindiğimiz gibi, özellikle Osmanlı sahasında kaleme alınan Arapça ve Farsça divanlar ya da başka türden eserler, Türk dili ve Edebiyatı açısından bir çırpıda kenara atılmamalıdır. Bu tip eserler dikkatle incelendiğinde, içlerinde Türkçe beyitlere, şiirlere, bölümlere hatta divançe ya da divan boyutuna ulaşacak sayıda şiir örneklerine rastlanabilir. Bu konuyu, tersinden bir örnekle açmak istiyoruz. "Farsça Şiir Söyleyen Osmanlı Şairleri" adlı bir çalışmada, tezkirelerde birden fazla dilde yazdığı belirtilen şairler hariç tutulduğu halde, Osmanlı sahasında Farsça yazan sekiz yüz şair tespit edilmiştir (Değirmençay, 2013, s. 30). Acaba bu sekiz yüz şairin vücuda getirdiği eserler arasında hiç Türkçe şiir ya da şiirlere rastlanamaz mı? Yazıda ele aldığımız örnekte de görüleceği gibi, aslında bahsedilen eserler dikkatle incelendiğinde, Türkçe metinler açısından önemli sonuçlara ulaşmak mümkündür.

İşte bu çalışmamızın konusu, Farsça divanı içinde Türkçe şiirlerine bir bölüm ayıran XVI. yüzyıl şairi Sâyilî ve Türkçe şiirleridir.

Sâyilî'nin Hayatı ve Eserleri

Sâyilî hakkında en eski bilgilerin yer aldığı Alî Şîr Nevâî'nin (ö. 1501) *Mecâlisü'n-Nefâ'is*'inde ve bu esere bağlı kaleme alınan İran kaynaklarında, asıl adı belirtilmemiştir. Sâyilî'nin adı, Osmanlı kaynaklarında Mehemed/Muhammed olarak kaydedilir (Âşık Çelebi, 2010, s. 941; Hasan Çelebi, 1989, s. 446; Kayabaşı, 1997, s. 345; Şemseddîn Sâmi, 1311/1894, s. 2529; Tuman, 1940, s. 400). Sadece Riyâzî, adına “çelebi” kelimesini ekleyerek “Muhammed Çelebi” olarak zikreder (Açıkgöz, 1982, s. 121). Nevâî ve Hayyâmpûr, onun “Karş”¹ şehrinden olduğunu söylerler (Nevâî, 2001, s. 182; Hayyâmpûr, 1372/1993, s. 437). Ez-Zerîa müellifine göre bu şehir, Horasan'da bir beldedir (El-Tahrânî, t.y., s. 427). Bu bilgilerden onun, aslen Türkistanlı olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

Ancak Osmanlı kaynaklarının, muhtemelen Âşık Çelebi'ye dayanarak, onu Rûmeli'nde Yenişehir'den göstermeleri (Âşık Çelebi, 2010, s. 941; Hasan Çelebi, 1989, s. 446; Kâtip Çelebi, 2007, s. 651; Kayabaşı, 1997, s. 345; Açıkgöz, 1982, s. 121; Şemseddîn Sâmi, 1311/1894, s. 2529; Mehmed Süreyya, 1996, s. 1459; Tuman, 1940, s. 400), bizce şu nedene dayanmaktadır: Sâyilî “Rûm”a geldiğini iki eserinde açıkça belirtir² (Sâyilî, *Târîh-i Âl-i Osmanî*, vr. 394b-395a; *Dîvân*, vr. 215b-216b). Öte yandan Sâyilî'nin Anadolu'ya geldiği İran kaynaklarınca da doğrulanır. Hatta 927/1520-1521 tarihinde “Rûm”da olduğu özellikle vurgulanır (El-Tahrânî, t.y., s. 427; Dehhudâ, 1998, s. 13181). Buna bağlı olarak Âşık Çelebi'nin onun için, “gâh Rûmili'nde gâh İstanbul'da

¹ Tebrizî, “Nehşeb” de denilen bu şehrin Türkistan'daki “Karşî” şehri olduğunu söyler (Tebrizî, 1357/1978, s. 1959). Nehşeb adını teyit eden Dehhudâ bu şehre, “Nesef” adının da verildiğini ve Türkistan'da olduğunu belirtir (*Dehhudâ*, 1998, s. 17503). Ahmet Rifat ise, “Nehşeb” şehrinin Buhara'da “Karşı” nehri üzerinde, şehrin güney doğusunda yüz otuz kilometre mesafede ve Taşkent ile Semerkand arasında kırk bin nüfusa sahip ticaret ve sanatın geliştiği bir şehir olduğunu vurgular. Buna göre Nehşeb, Buhara'ya gelip gidenlerin ya da Herat kervanlarının uğrak yeridir ve Araplar şehre, “Nesef” derler (Ahmet Rifat, 1300/1883, s. 78).

² Sâyilî *Târîh-i Âl-i Osmanî* adlı eserinde Osmanlı ülkesine gelişini hâtiften kulağına gelen bir sese bağlayarak şöyle dile getirir (Sâyilî, *Külliyât-ı Sâyilî*, vr. 395a):
 بگویش آمد از هاتف این مرز و بوم بدین زیب و زینت بود ملک روم
 (Hâtiften kulağına, bu ülkenin böyle süs ve zinetle Rûm ülkesi olduğu geldi). Ayrıca o, Anadolu'da kaldığı sürede zarfında ilimle ve tasavvufla uğraştığını ancak umduğunu bulamadığını söyler (Sâyilî, *Külliyât-ı Sâyilî*, vr. 394b-395a). Daha sonra İstanbul'a gitme özlemini şöyle anlatır (Sâyilî, *Külliyât-ı Sâyilî*, vr. 395a):

در این حال بودم که مانندم قدم بملکی که او بود رشک ارم

درو بود شاهای ز عثمانیان کمر بسته بهر غزا بر میان
 (Bu halde sabit bulunuyordum. O, kışkandığım bir vilayetti. Onda, her savaşa hazır Osmanlılardan bir padişah vardı). Zaten *Târîh-i Âl-i Osmanî* adlı eserinin yazılış nedenini anlatırken İstanbul'da olduğu anlaşılmaktadır (bk. *Külliyât-ı Sâyilî*, vr. 395b-396a).

olurdu” (Âşık Çelebi, 2010, s. 942) dediği göz önüne alındığında Sâyilî’nin, uzun bir süre -en azından Âşık Çelebi’nin onu tespit ettiği dönemlerde-Yenişehir’de kaldığı düşünülebilir. Ayrıca Sâyilî’nin Rûmeli Yenişehir’den olduğunu söyleyen Âşık Çelebi’deki bu bilgi (Âşık Çelebi, 2010, s. 941), sonraki kaynaklarca sorgulanmadan aktarılmıştır.

Sâyilî’nin ne zaman doğduğu ya da ailesi hakkında kendisinden bahseden kaynaklarda bilgi yoktur. Düzenli eğitim alıp almadığı hususu da belirsizdir. Sayilî’nin gençliğinde memleketini terk ettiğini düşünmekteyiz. O, memleketinden ayrılışını divanının meşhur oluşuna ve bunun kendisini gurura kaptırmasına bağlar³. *Dîvân* dîbâcesinde, eserini 908/1502-1503 tarihinde bitirdiğini Farsça bir tarih kıtasının⁴ sonuna yazdığı dikkate alınır, Sâyilî’nin gurbete çıkışı, bu tarihte veya hemen sonrasında olduğu düşünülebilir. Ancak Nevâî onun, “bu yakında harf tertibine göre divan yazdığını” (Nevâî, 2001, s. 182) söylemesi ve *Mecâlisü’n-Nefâ’is*’in 1490/91 ve 1498’de iki kez kaleme alındığı (Nevâî, 2001, ss. xxix-xxx) bilgisinden hareketle, Sâyilî’nin birisi memleketinde diğeri Anadolu’da olmak üzere divanını iki defa düzenlediği söylenebilir. Bu durumda memleketinden ayrılışı daha önceki bir tarihe rastlar.

Sâyilî, İstanbul’a gelmeden önce Anadolu’da çeşitli şehirlerde bulunmuş olmalıdır. Çünkü, gurbete ilk çıktığında, gönlünün çektiği her yerde başıboş ve perişan gezdikten sonra “Rûm”’a geldiğini anlatır. Burada rahat edip “fazilet ve belagat ehli” arasına girmeyi umduğundan söz eder. Bazen din, bazen de devlet sahiplerine yaklaşmaya çabaladığını belirtir. Ancak onlar arasında, edep ve fazilet sebebiyle söz/şiir söyleyemediğini ve kemal sahibi olmak için ağzını açmadığını vurgular. Akabinde, İstanbul’a gitme isteğini belirtir (Sâyilî, *Külliyyât-ı Sâyilî*, vr. 216b ve 395a-b).

Daha sonra İstanbul’da olduğu kesindir. Çünkü *Târîh-i Âl-i Osmânî*’de, Kanunî’nin kendi adına hanedan tarihi yazılmasını istemesi üzerine birçok tarih yazıldığını ama bunların padişah tarafından beğenilmemesi üzerine “Abdurrahman”⁵ adında bilgili ve faziletli bir kişinin bu işe giriştiğini anlatır. Söz konusu Abdurrahman, Abdurrahman Gubârî’dir⁶ (ö. 1546) ve “Şehnâme”

³ چو مشهور گردید دیوان من شکفته چو گل گشت ازو جان من بجای رسائید مغروریم فکند از دیار و وطن دوریم gül gibi açtı. Mağrurluğum beni, vatan ve diyarımdan uzak düşmeye itti (*Külliyyât-ı Sâyilî*, vr. 394b).

⁴ Bk. *Külliyyât-ı Sâyilî*, vr. 218b.

⁵ Bunu şöyle anlatır: هنرور بدل عبدالرحمن بنام امام بحق صدر عالی مقام (Yüksek makamın merkezinde hakkıyla önder, becerikli, gönül sahibi Abdurrahman adında [biri]) (*Külliyyât-ı Sâyilî*, vr. 396a).

⁶ Her ne kadar Sâyilî külliyyâtında Abdurrahman adının geçtiği beytin hemen üzerinde (vr. 396a) kırmızı mürekkeple, “sıfat-ı Abdurrahman Çelebi” notunun yer alması bu

adlı Farsça eserini 1551 yılında Kanunî'nin emri üzerine kaleme almaya başlamıştır (Parmaksızoğlu, 1950, s. 354). Yani bu tarihte Sâyilî İstanbul'dadır. Ez-Zerîa'da 927/1520-21 tarihlerinde "Rûm"da olduğu söylendiğine göre (El-Tahrânî, t.y., s. 427) 1520-21 ile 1551 tarihleri arasındaki en az otuz yıllık hayatı Anadolu, İstanbul ve Rûmeli'de geçmiş olabilir. Kazvîni, Sâyilî hakkında "hayvan yemez ama sultanın ulufesini yedi" dese de (Dehhudâ, 1998, s. 13181) devlet ricâlinden ciddi bir destek gördüğü hakkında elimizde bir kanıt yoktur. Ancak divanında, II. Beyazıt'a "merhum" sıfatıyla ve Yavuz Selim ile Kanunî'ye ise doğrudan hitap eden kasideleri vardır (Sâyilî, vr. 217b-247b). Ayrıca divan dîbâcesinde ve *Târîh-i Âl-i Osmânî*'de, padişahın keremlerinden nasiplenmeyi umduğunu belirtir (Sâyilî, vr. 218b ve 396a). Divanın başında Yavuz Sultan Selim'i anarak (Kâtip Çelebi, 2007, s. 651) bu umudunu sürdürür. Ancak bu konuda amacına ulaşır ulaşmadığını bilmiyoruz.

Dehhudâ, Sâyilî'nin, "akıl ve vesveseye dâçar olarak hastanede öldüğünü" söylese de nedenine değinmez (Dehhudâ, 1998, s. 13181). Bu konuda en fazla bilgi, Âşık Çelebi tezkiresinde yer alır. Buna göre, Karamânî (Muhyiddîn Karamanî) isyanı sırasında (1550) "sufiye güruhu" hakkında "şeriat ehli gülüvv" edip müftî (şeyhülislam) huzurunda sorgulanınca, Sâyilî de "müftî" huzuruna çıkarak itikadının dürüstlüğünü ispat eder. Ancak kendisine bir "vehim ârız olarak" aklını kaybeder. Hastaneye yatırılır fakat ilaç fayda etmez ve birkaç gün sonra ölür⁷ (Âşık Çelebi, 2010, s. 942). Hasan Çelebi ise, Sâilî'yi sorgulayanın Ebussuûd (ö. 1574) olduğunu söyler. Ayrıca Sâilî, Ebussuûd'u razı etse de bu durumun kalbinde yer ederek aklını kaybettiğini belirtir (Hasan Çelebi, 1989, s. 446). Dolayısıyla Sâyilî'nin son zamanlarının hastalık ve sıkıntı içinde geçtiği söylenebilir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Sâyilî, *Târîh-i Âl-i Osmânî*'sini, Gubârî'nin *Şehnâme*'yi yazmaya başladığı 1551 tarihinden sonra

Abdurrahman'ın, Müeyyedzâde Abdurrahman Çelebi (ö. 1516) olduğunu düşündürürse de Müeyyedzâde'nin, Osmanlı tarihi ile ilgili bir eseri yoktur.

⁷ Âşık Çelebi, Sâyilî'nin, ölümünden önce onun yakın bir dostu ve kendisi arasında geçenleri şöyle anlatır: "Şirâzî dimekle ma'rûf yâr-ı vefâ-dârı ki küttâb tâ'ifesinden zurefâ ile hem-dem ve bülegâ ile mahrem rind-i cihân-sûz ve hânkâh-ı sohbet-i yârânda çârü-keş ü çerâğ-efrûzdu, rivâyet ider ki mevînden birkaç gün mukaddem bîmâr-hâneye Sâ'îlî'yi iyâdetem vardum, hâl-i hâtır soruşarak zecr ü tevbih yüzünden buna be-dîvane didüm. Yüzüme bakup bu beyti okıdı.

Beýt: Dîvâne me-hân merâ be-hârî

Dîvâne tûyî ki akl dârî (Beni küçümseyerek deli deme, asıl deli sensin. Çünkü aklın vardır).

Hakîr ibtidâ'en kâzî oldugumda Rûmîlî'ne teveccüh itdükde beni gönderi gidüp hîn-i vedâ'da bu beyti okıdı.

Beýt: İttebi' riyâha'l-kazâ ve dur haysu dârat

Ve sellim li Selmâ ve sir eyne sârat (Kader rüzgârlarına tâbi ol ve onun döndüğü tarafa dön. Selma'ya selam söyle ve nereye giderse sen de oraya git).

kaleme almıştır. Yani 1551’de hayattadır. Ölümü de bu tarihte veya bu tarihten sonra olmalıdır.

Kaynakların bazıları Sâyilî’nin usta bir hattat olduğu, zamanında onun gibi hızlı yazan bir katip olmadığı ve hatta, günde beş yüz beyit yazabildiği hususunda müttetikirler. Yine kaynaklar, gösterişsiz ve saf görüldüğünü ancak böyle olmadığını söylerler. Sürekli oruçlu ve ilme-tasavvufa meyyal olduğu da hakkında vurgulanan hususlardandır (Nevâî, 2001, s. 182; El-Tahrânî, t.y., s. 427; Dehhudâ, 1998, s. 13181). Dehhudâ, Hekîm Şâh Muhammed Kazvinî’nin onun için, “hayvan yemez ama sultanın ulufesini yerdî” dediğini aktarsa da (Dehhudâ, 1998, s. 13181) hırslı biri olduğuna dair kaynaklarda herhangi bir bilgi geçmez. Sâyilî’nin kişiliği hakkında, “yaratılıştan ilim ve marifete eğilimli olup ilmin inceliklerini araştırdığı, tasavvuf ve tevhid ilmiyle iştigal ettiği ancak itikadında ayıplanacak bir durumun olmadığı, halle değil kal ile tasavvufu idrak ettiği, fakr u fenâ içinde zarifler zümresinden olduğu ve ayrıca kitaplara olan düşkünlüğü ve bu konuda harcamadan kaçınmaması” gibi hususlar tezkirelerde vurgulanmaktadır (Âşık Çelebi, 2010, ss. 941-942; Hasan Çelebi, 1989, s. 446; Açıköz, 1982, s. 121). Dolayısıyla o, ilme, irfana ve dürüstlüğe düşkün kişiliğiyle ön plana çıkmıştır.

Sâyilî, şiire kasîde, gazel ve mesnevî yazarak başladığını söyler. Şiirlerini Türkçe, Arapça ve Farsça kaleme aldığını belirtse de⁸ şimdilik Arapça şiirlerine rastlamadık. Onun Millî Kütüphane’de 06 Mk. Yz. A 6799⁹’da *Külliyât-ı Sâyilî* adlı yazma bir eseri kayıtlıdır. Bu eser, 513 varaktır. Son varağında müellif hattı olduğuna dair Farsça bir kayıt vardır (Sâyilî, vr. 513). Külliyyâta, divanındaki Türkçe şiirler hariç, tamamı Farsça olan dört eseri şu sırayla ve nitelikle yer alır:

a. *Nazmü’l-Cevâhir*: 1b-31b arasında, şiirin ve sözün hikmetlerinden bahseden mesnevî tarzında manzum bir eserdir.

b. *Ravzatü’l-Ahbâb*: 34b-210b arasındadır. Sa’dî’nin (ö. 1292) *Gülistân*’ı tarzındadır. Böyle bir eseri olduğu ancak kendisinden başka kimsenin okumadığı bazı kaynaklarda da zikredilir (El-Tahrânî, t.y., 427; Dehhudâ, 1998, s. 13182). Bu eser, manzum-mensur karışıktır.

c. *Dîvân*: 214b-383b varakları arasında olup nazım şekillerinin yer aldığı bölümler “kitâb-ı kasâ’id, kitâb-ı gazeliyyât, kitâb-ı terciât...” gibi isimlerle

⁸ چه ترك و تازی درى پهلوى (Hem Türkçe, hem Arapça hem Derî Pehlevîcesiyle kasîde, gazel ve mesnevî söyledim) (Sâyilî, *Külliyât-ı Sâyilî* (394b).

⁹ Sadece elektronik görüntüsüne ulaştığımız bu eserin yazması Millî Kütüphane kayıtlarına göre; 120x70 mm yazı alanına sahiptir ve 17 satır ta’lik yazıyla yazılmıştır. Salbek, şemseli, köşebendli koyu bordo, meşin bir cilt içerisindedir. Söz başları kırmızı olup yaprakları rutubetli ve lekeli.

birbirinden ayrılır. 260b-265a varakları arasında çalışmamızın konusunu teşkil eden Türkçe şiirler yer alır.

d. *Târîh-i Âl-i Osmânî*: 384b-513b varakları arasındaki bu eser, mesnevî tarzında yazılmış manzum bir Osmanlı tarihidir.

Sâyilî bu yazmada eserlerini ayrıca “Kitâb-ı Nazmü’l-Cevâhir, Kitâb-ı Târîh-i Âl-i Osmânî...” gibi başlıklarla birbirinden ayırır. Sâyilî’nin Farsçadaki şairliği ve eserlerinin derinlemesine tahlili asıl konumuz olmadığından onun, Türkçe şiirleri ve bu şiirlerdeki edebî kişiliğine geçmek istiyoruz.

Sâyilî’nin Türkçe Şiirleri ve Bu Şiirlerine Göre Edebî Kişiliği

Sâyilî Külliyyatı içinde *Dîvân*’da, 260b-265a varakları arasında yer alan Türkçe şiirler, 17 adettir. Bu bölüm “Kitâb-ı Türkiyye” adıyla başlar. Şiirlerin nazım şekillerine göre dağılımı, 1 kasîde, 10 gazel, 1 muhammes, 1kıt’a, 3 rubâî ve 2 matla şeklindedir.

Şairin kasîdesi, Sinan Paşa¹⁰’ya atfedilmiş 45 beyitlik bir medhiyedir. Kasîde, “lâle” rediflidir ve nesib, girizgâh, tegazzül ve dua bölümlerinden oluşur. Gazeller 7 beyitlidir ve ek+kelime veya ek seviyesinde rediflerle yazılmıştır. Rediflerden iki tanesi insan isimidir. Gazellerinin tamamı beşerî aşkı söz konusu eder ve hemen hiç tasavvufî muhteva içermez. Gazeller, kafiye harfi başlıklarıyla sıralanmıştır ve dal, râ, ze, mim, nun, he ve ye harfleriyle kafiyelidirler. Muhammes ise, 7 bendden oluşan “nazlanur” redifli müzdevic bir muhammestir. Bu da beşerî aşkı söz konusu eder. Kıt’ası “mutâyeye” başlığını taşır ve “asesler” hakkında şaka konuludur. Rubâîler ve matla’lar da âşıkâne ve kalenderânedir.

Düzenli bir eğitim aldığına dair elimizde bilgi olmayan Sâyilî, şiirlerinde aruz kusuru ya da tasarrufu sayılabilecek bazı uygulamalara başvurmuştur. Bunlardan ilk dikkat çeken, aşağıdaki işaretli kısımlarda görüleceği üzere, sık imâle kullanımıdır. Bunun sebebi, şairin devrine göre nispeten sade yazma ve Türkçe kelimelere daha fazla yer verme arzusu olabilir:

Ne tañ getürse **aña** bezmde kadeh nergis
Ne ‘ayb rezmde olsa **aña** siper lâle (K. 1/14)

Pula mâ’ildür diyü bir **pula** şatma bâğbân
Tâze **tâze** dâğlardur gül içinde la’l degül (G. 4/4)

Şâirin, bir ünsüz, bir ünlü ve bir ünsüzden oluşan Türkçe kelimelerde medde (imâle-i memdüde) başvurması ikinci dikkat çeken noktadır. Türkçe

¹⁰ Bu Sinan Paşa’nın, Sinan Paşa veya Sinanüddin Yusuf Paşa adlarıyla bilinen Kanunî döneminde 1550-1553 yılları arasında Osmanlı donanmasının Kaptan-ı Deryâlığını yapan Sinan Paşa (ö. 1553) olduğunu düşünmekteyiz.

kelimelerde kısa heceyi uzun okuyarak imâle yapmanın yanlış olması yanında, bir de kısa heceyi iki hece olacak biçimde okumak büsbütün aruz yanlışlığı sayılmıştır (İpekten, 1997, s. 152). Sâyilî'nin bu tasarrufunun da Türkçe kelimeleri sık kullanma arzusuna dayandığını düşünebiliriz:

Savaş günü ayağ üstinde çıñlanur meydân
Savaşuñatı kesük **baş**dan biter lâle (K. 1/24)

Cevr idüp gurre baña itmedi pervây neden
Yokdur cevri ü cefâsı baña ey vâyi neden (7. G. 6/1)

Gül-i hoş-büy mısın lâle-i hod-rüy mısın
Hüsni içinde ne disem **varsın** ey pîr Añmed (G. 1/3)

Bazen şair, bir ünlü bir ünsüzden oluşan tek heceli Türkçe kelimeyi ûr, âr, îr gibi yabancı kökenli hecelere benzeterak medli kabul eder. İlk bakışta asıl aruz hatası kabul edilebilecek bu durumun, Türkçe hecelerde yapılan bir uzatma olarak görülmesi mümkün normal bir tasarruf olduğu düşüncesi de vardır (Aksoyak, 2008, s. 71):

Gösterür 'aks meger âyine-i mihrde yâr
Nür hürşidden almak saña ey **ay** neden (G. 6/3)

Geldi ol **ay** ayak başmağıçün karşımda
Toğmağa başladı devlet güneşi başumda (G. 8/1)

Ahenk konusunda son olarak bütün şiirlerinde, ek/ek+kelime ya da tek kelime şeklinde ve daha çok Türkçe redifleri tercih eden Sâyilî'nin, bu yapının ahenk zenginliğinden faydalanmayı düşündüğünü söyleyebiliriz.

Sâyilî'nin Türkçe şiirlerinin dil özelliklerine baktığımızda ilk dikkat çeken nokta, ek, kelime ve deyim seviyesinde, sonraki dönemlerde arkaik kabul edilen Eski Anadolu Türkçesi özelliklerine yer vermesidir. Aşağıda görülen -ısar, -ayın, tan, soklayup (sokuşturmak, sokmak), döğün koyup (dağlamak) örnekleri bunlardan bazılarıdır:

Bir nazar gördüm ü cân yakmağa bünyâd itdi
N'ol**ısar** añiri bu olsa anuñ bünyâdı (G. 9/3)

Varayın yazayın virdüklerini (KT 1/3)

Gönlümden âhı giderse lebüñ şarâbı ne **tañ**
Ki öksürüğü çıkarur durur keser lâle (K. 1/4)

Şoklayup kanımı cismüm aña cüy itmışdür (MH 4/3)

Döğün koyar yağılır taşlara urur başın
Livâsı olmağıçün gör neler çeker lâle (K. 1/19)

Öte yandan Sâyilî'nin, geldiği coğrafya açısından, şiirlerinde Doğu Türkçesi özellikleri kullanması beklendiği halde bunu yapmaması, Türkçe şiirlerini Osmanlı sahasında yazdığını ya da en azından edebî Türkçesini burada geliştirdiğini gösterir.

Onun dil özelliklerinden belirgin ama çok da orijinal sayılmayacak bir niteliği de deyimleri nispeten fazla kullanmasıdır. Kullandığı deyimler, divan şiirinde nadir görülen deyimler değildir ama bir dereceye kadar soyut anlatım eğilimine işaret eder:

Görür şurâhiyi oturdı baş[ı]bezminde
Başını yire urur dağı **kan yuţar** l le (K. 1/17)

Bu renc   k ni Z leyh  gibi **yile virdi**
Saņa ki Y suf-ı c nsın hev  ider l le (K. 1/25)

S yil  ** oma gönül** dehr-i nig rına Őaķın
Bu  adar  am Őıgacaķ mı i m z taşumda (G. 8/7)

S yil 'nin Şiirlerinde dil açısından dikkati çeken en mühim özellik genelde sade hatta terkipsiz bir dil kullanmasıdır. Bizce bunun nedeni, biyografisinde saklıdır.  unk , ilk olarak S yil 'nin düzenli medrese eğitimi aldığına dair bir kayıt yoktur. İkincisi, devlet rical  ve saraya yaklaŐtıđına dolayısıyla devrin büyük Şairlerinin tantanalı dilini bizzat meŐk ettiğine dair de bilgi yoktur. Öte yandan Anadolu ve İnan gibi büyük Türk halk toplulukları barındıran bölgelerde uzun süre kaldığını düŐündüđümüz S yil 'nin böyle bir dil kullanması çok da yadırganmamalıdır:

D g n koyar yaķılır taşlara urur başın
Liv sı olmaği  n g r neler çeker l le (K. 1/19)

 oğancılara  elinden  oğan gibi  a up
Bah r tağlara v  taşlara  onar l le (K. 1/27)

  In yet vaķtid r n'ola nazar k lsaņ göz ucıyla
 ulu dur S yil  c ndan saņa sult num İskender (G. 2/7)

 oğ raķ binden eger k lsa anı rem ne   aceb
 ns t tmağ g   olur oynama  ayv nlarla (G. 7/5)

Şiirlerinin  slup özelliklerine ve Şiirlerinde edeb  sanatlara baktığımızda, öncelikle kin yeyi sık kullanarak çok anlamlılıktan bolca istifade ettiğini görmekteyiz. Halk arasında zengin örneklerine rastlanan (Bilgegil, 1989, s. 174) bu sanatın S yil  tarafından sıklıkla kullanılması, sade söyleyiŐ özelliği ve medrese eğitimi almamıŐ halk insanı olma niteliğiyle de uyumludur. AŞağıdaki beyitlerde yer alan “yele vermek, ciğer dağlamak, yüreği kan (olmak), deh n (ağız) açmak” Őiirlerindeki kin ye örneklerinden bazılarıdır:

Bu renc ü kîni Züleyhâ gibi **yile virdi**
Saña ki Yûsuf-ı cânsın hevâ ider lâle (K. 1/25)

Vişâl-i şevk-i lebûñ hasretinde raħm it kim
Çemende ğonca gibi **dâğladı ciger** lâle (K. 1/35)

Gösterüp kendüsi **yön bilmez** o leb ‘ işve vü nâz
Dil-rübâlığda ne ‘ ayyârsın ey pîr Aħmed (G. 1/5)

Açmaz dehânın ol yüzi ğül ben ğarîbsüz
Ĝül ğoncası açılmadı çün ‘ andelîbsüz (G. 3/1)

Sâyilî’nin asıl şair kişiliği, şiirlerinde hüsn-i ta’lîl sanatını sıklıkla ve başarıyla kullanmasıyla ortaya çıkar. Çünkü yapısı itibarıyla şairlerin doğrudan yorum ve teşbih/anoloji ilgisiyle kurguladıkları bu sanat, “şâirâne yorum”dur. Aşağıdaki örneklerde Sâyilî, lalenin kızılığını/kırmızılığını çok haşhaş içmesine bağlamış, dolayısıyla onu haşhaş içen bir insana benzetmiştir. Diğer örnekte ise çemende sıra sıra kızıl renkleriyle dizilen laleleri, memduhuna kızıl bayraklarla arz edilen askerler olmalarına bağlamış yani asker kıtalarına benzetmiştir:

Tenâvül eyledi şaħn-ı çemende farı-ı beng
Ĝözi kızardı vü ğayrân olup gezer lâle (K. 1/5)

Ķızıl ‘ alemlerle ‘ arz-ı ‘ asker itmeğiçün
Yoluñda şaf şaf olup yığılupdıçer lâle (K. 1/29)

Yine şu beyitte, kargaların leşlere konması gibi tabiî bir olayı, sevgilinin zülfü sevdasıyla vücudunun leşe dönmesi ve buna kargaların serzeniş etmesiyle açıklar:

Ne helâk olduñuz ol zülf hevâsında diyü
Zâğlar serzeniş itmeğe ğonar lâşumda (G. 8/2)

Zaman zaman Divan şiirinde rastladığımız ve aşağıda Sâyilî’den aktarılmış, daha orijinal bir hüsn-i ta’lîl türü vardır: Teşbihin inkar edildiği hüsn-i ta’lîl. Bilindiği gibi, üstü kapalı da olsa hüsn-i ta’lîl, teşbih esaslı bir sanattır. Ancak şair yaptığı sanata öyle kapılır ki kendi tespiti dışında sebep kabul etmez. Dolayısıyla doğal sebeplerle şâirâne sebepler arasındaki teşbihi/anolojiyi inkâr eder. Aşağıdaki örnekte, kadehin rengini içine konan şaraptan alması ve sürahinin içine dökülen şarapla köpürmesi sebepleri inkâr edilerek, “kadehin kan yutması”na ve “sürahinin sevgilinin boyu yâdıyla çoşması”na yorulur:

La‘ l-i hicrânında sâğar bâde içmez ğan yuşar
Ķaddi yâdında şurâħî cüş ider ğulğul degül (G. 5/3)

Sâyilî, dış dünyaya dönük ve oradan ilham alan bir şairdir. Dolayısıyla teşbihlerinin çoğunda, somut unsurlar kullanır. Yani duygu ve düşüncelerini, maddî âlemden aldığı örneklerle somutlar. Verilen beyitlerde, sevgilinin

nazlanmadan ve yanında rakip olmaksızın yüzünü göstermesinin gülün dikensiz olmasına; çevresindeki rakiplerden ürkmesinin vahşi hayvanlarla oynarken korkan bir çocuğa; sevgilinin dudağı şarabının (suyunun) gönlünden âhi gidermesinin, lâlenin öksürüğü kesmesine teşbih edilmesi örnek olarak gösterilebilir:

Gül hârsuz olur idügin ol dem añladum
Kim cilve kıldı ‘ârızın açup raķıbsüz (G. 3/3)

Çoĥ raķıbinden eger kılsa anı rem ne ‘aceb
Üns tutmaĥ güç olur oynama ĥayvânlarla (G. 7/5)

Gönlümden âhi giderse lebüñ şarâbı ne tañ
Ki öksürüĥi çıkarur durur keser lâle (K. 1/4)

Sonuç

XVI. yüzyıl başta olmak üzere, Klâsik Türk Şiiri’nin şekil, estetik ve muhteva açısından verimli olduĥu dönemler, asıl ve mihver şahsiyetler dışında da değerdendirilmelidir. Zira, mecmualar ya da Arapça-Farsça divanlar/eserler arasında kaybolmuş kıymetli Türkçe metinlere rastlanabilir. Göz ardı edilen bu metinler, devrin önemli veya fark edilmeyen türlü edebî niteliklerini yansıtabilir. Bizim, Farsça divanı içinde tespit ettiĥimiz Sâyilî’ye ait Türkçe şiirler bunun en açık örneklerinden biridir.

Sâyilî, az sayıda Türkçe şiire sahip olmasına rağmen edebiyat tarihimizde göz ardı edilmemesi gereken bir şahsiyettir. Farsça eserleri dolayısıyla Türkçe şiirleri fark edilmeyen Sâyilî XVI. yüzyılda, “âşıkâne” dediĥimiz şiir tarzının önemli örneklerini vermiştir. Sâyilî kendi devrinde klâsik şiirde ne kadar sade yazılabileceğini göstererek kinâye ve hüsn-i ta’lîl sanatlarının, kaside ve gazellerde başarıyla icra edilebileceğini ispat eden şairlerden biridir. Ayrıca aruz kullanımında yaptıĥı tasarruflar, bu konuda ileride yapılacak benzer uygulamaların da destekleyicisi görünümündedir. O, Necâtî (ö. 1509) edasıyla, konuşma dilini ve somut dış dünyayı olabildiğince şiire uyarlamıştır. Böylece -Necâtî’den doğrudan etkilensin veya etkilenmesin-konuşma dili ve somut dünyaya yönelen üslubun, Anadolu dışında yetişip Anadoluya gelen şairlere de tesir ettiğini göstermektedir.

Sâyilî, Türkistan ve Anadolu sahası edebî ilişkileri açısından önemli bir noktada bulunmaktadır. Çünkü XV. asrın sonuna kadar, Türkistan’da gelişen Türk edebiyatının Anadolu sahasını etkilediĥi bilinmektedir. Ancak Sâyilî’nin Anadolu sahasına gelerek burada gelişen Türk edebiyatına özenmesi, etkinin tersine döndüğünü yani, Anadolu sahasının da Türkistan sahasına edebî açıdan tesir ettiğini veya en azından onunla boy ölçüşecek seviyeye geldiğini gösterir.

Sâyilî, eserlerini, ana dili olmasa da edebî dil olarak öğrendiĥi Farsçayla yazmıştır. Ancak çok az sayıda Türkçe şiir kaleme alması, XVI. yüzyıldan

itibaren Türkistân ve İran’da yaşayan şairlerin, yavaş yavaş Türkçe ve Anadolu sahasındaki saray himayesini fark ettiklerini gösterir. Sâyilî örneği, Anadolu sahası Türk edebiyatının gücünü ve etki sahasını tekrar ele almak konusunda, elimize yeni bir örnek vermektedir.

Sâyilî’nin Türkçe Şiirlerinin Transkripsiyonlu Tam Metni¹¹

260b

Kitâb-ıTürkiye

1

mefâ’ ilün/fe’ ilâtün/mefâ’ ilün/fe’ ilün

- 1 Bahâr-ı şahñ-ı çemende çü hoş geçer lâle
‘ Aceb mi eylese nâzile cilveler lâle
- 2 Nesîm dökmedi yaprağlarını sen gülile
Vişâl bulmağičün eşrefî döker lâle
- 3 Ruğuñla hurrem ü handân u tâze-rüy çıkar
Eger gül olsun eger gönca vü eger lâle
- 4 Gönüldeñ¹² ahı giderse lebün şarâbı ne tañ
Ki öksürüğü çıkarur durur keser lâle
- 5 Şurâhi üstine hammâr gibi hûni kodı
Meger çemen iline la’ l-i mey şatar lâle
- 6 Tenâvül eyledi şahñ-ı çemende farı-ı beng
Gözi kızardı vü hayrân olup gezer lâle
- 7 Zümürdi dergeh-i la’ l-i çadurını ber-‘ aks
Kurup çemen iline gösterür hüner lâle
- 8 Çemen mi bâğ mı bâkire vü bakir olsun
Kerîm-hulkile her yirde hoş çıkar lâle

¹¹ Sâyilî’nin Türkçe şiirlerini transkribe ederken imla birliği sağlama amacıyla, İsmail Ünver’in, “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler” (Ünver, 1993, ss. 51-89) adlı yazısındaki tavsiyeleri esas aldık. Bunun dışında eski metin neşirlerinde farklı uygulamaları olması bakımından, şiirleri vezne göre imlalandırdık. Yani, zihafalarda uzatma işaretini kaldırıp ses düşmelerini kesme işaretiyle gösterdik. İmaleler için özel bir işaret kullanmadık. Ayrıca, “ile” ve “için” edatları, metnin eski yazı imlasında ilk sesleri düşmüş bitişik biçimde yazılmıştır. Biz, vezin gereği ilk sesleri yazılması gereken bu edatları tam şekliyle yazdık ama transkripsiyonun olduğu gibi çeviri olması mantığından hareketle, söz konusu edatları, kendinden önce gelen kelimelerle bitişik yazdık.

¹² Gönüldeñ: Gönlümden

- 9 Göñül odıyıla ser-dârlığa heves alup
Gülñ çerāğına bāl ü perin açar lāle
- 10 Başında cām kıızıl yüzle bāğ şahñında
Bahār mevsimidür durmayup içer lāle
- 11 Elinde la^ç l-piyāle şurāhi koynında
Vezîr-i a^ç zam eline kadeh şunar lāle
- 12 Çemende serv ü şanevber gibi uzun yaşamağ
Umarsa āsaf-ı Cem-ğadrden umar lāle
- 13 Gül-i riyāz-ı kerem Hāzret-i Sinān Paşa
Ki her dem ayağı tozına yüz sürer lāle
- 14 Ne tañ getürse aña bezmde kadeh nergis
Ne ^ç ayb rezmde olsa aña siper lāle
- 15 Ne yirde kim kılıcı ebri katre-bār olur
^ç Adūsı kanı ile yir yüzün tutar lāle
- 261a 16 Çü mehçe-i ^ç aleminden ziyā alur hürşid
^ç Aceb mi atsa elinden filori her lāle
- 17 Görür şurāhiyi oturdı baş[ı] bezminde
Başını yire urur dağı kan yuñar lāle
- 18 Livā-yı āl-i mu^ç allāsı karşusunda durup
Boyunu hürmet ü ta^ç zîm içün eger lāle
- 19 Döğün koyar yakılır taşlara urur başın
Livāsı olmağıçün gör neler çeker lāle
- 20 Eyā vezîr-i mu^ç azzam ki hāk-i dergehüñi
Nur āb u tābile gülşen gibi bezer lāle
- 21 Hārīmüñ olmağa rüşen güneş gibi ya kanı
Kapuñda meş^ç al-i zer şāmile seher lāle
- 22 Bahār vakti senüñ himmetüñle biñ oldı
Ki al çadur üzere sancağın diker lāle
- 23 Kılıcuñuñ eşerinden kıızılbaş oldı kim
^ç Adem vilāyetine durmayup kaçar lāle
- 24 Savaş günü ayağ üstinde çıñlanur meydān
Savaşuñ atı kesük başdan biter lāle
- 25 Bu renc ü kîni Züleyhā gibi yile virdi
Saña ki Yūsuf-ı cānsın hevā ider lāle

- 26 Kızılbaş idi vü yoğ dīni hizb-i bī-Ḥaķīle
Çehār mezhebe indürdi Őimdi ser lāle
- 27 Tođancılaruñ elinden toğan gibi kaçup
Bahār tağlara vü tağlara ķonar lāle
- 28 Kāpuñda her gice al ũskubile der-bāndur
Açar seper yūzine her Őabāḥ dūr lāle
- 29 Kızıl ‘alemlerile ‘arz-ı ‘asker itmeğiçün
Yoluñda ŐafŐaf olup yığılupdı çer lāle
- 30 Ḥimāyet eyle ķoma bozmasun Őabā sipehin
Çü ḥāk-i rāhuñ olup el ayağ öper lāle
- 31 Mūsāfir il gibi bir yıl gidüp ḥarīmüñden
Bilür yañılmış imiş yol geri döner lāle
- 32 Muḥibbüñe çemen oldu bihiŐt ü ḥūra gül
‘Aduña bāđ-ı cehennemdür ü Őakar lāle
- 261b 33 Vezīr-i a‘zam-ı Őāhuñ ḥarīm-i bezminde
Oķursa tañ mı bu maḥla‘la Ői‘r-i ter lāle
- 34 Ḥaḥ u ḥadūñ çemenine Őalup nađar lāle
BenefŐevār açılup gül gibi güler lāle
- 35 ViŐāl-i Őevk-i lebūñ ḥasretinde raḥm it kim
Çemende ğonca gibi dāđladı ciger lāle
- 36 Cihānda toğmadı bir zād[e] serv sencileyin
Çü oldu zātuña gül māder ü peder lāle
- 37 Ḥasūd yüregi ķandur semend-i ‘azmüñden
Belī hemiŐe Őabādan ķılır ḥazer lāle
- 38 Semend-i berķ-i ḥirām ũzre n’idüđüñi görüp
Őabāya seyr-i çemen itmeğe yiter lāle
- 39 Çerāđ-ı meclis eğer isteseñ Őebistānda
Őafaķ-Őifat yayılup ğün gibi güler lāle
- 40 Rikāb-ı ‘azmüñe baş indürür kıyāmete dek
Őabā yilini eğer bāŐed sever lāle
- 41 FerāŐuñ olmağiçün āŐafā melek-zātā
Hevāda mühr-i Süleymān gibi gezer lāle
- 42 Du‘acı Sāyilī seni hevā gibi Őeb ü rüz
Őenā-yı zātuñ içün odlu dil çerker lāle

- 43 Libās-ı ālile teşrîf vir ki ʿ uryāndur
Baḥār vakti çü ḥilʿ at kıızıl sever lāle
- 44 Hemān kış geçe vü mevsim-i bahār gele
Hemîşe şaḥn-ı çemen iline maḥar lāle
- 45 Senüñ vücūd-ı şerîfün cihānda şād olsun
Nice ki bāğ u gülistānda olısar lāle

Gazeliyyāt

1

feʿ ilātün/feʿ ilātün/feʿ ilātün/feʿ ilün

- 1 Bilürem ben ḳuluña yārsın ey pîr Aḥmed
Özge bir yār-ı vefā-dārsın ey pîr Aḥmed
- 262a 2 Yüz kıızıl elma boyuñ serv ü dudaguñ şekker
Yā şu ḥandān lebile nārsın ey pîr Aḥmed
- 3 Gül-i hoş-büy mısın lāle-i ḥod-rüy mısın
Ḥüsn içinde ne disem varsın ey pîr Aḥmed
- 4 Ḥālî göz def için ʿ arız öziyle sipend
Sen ki reşk-i gül ü gülzārsın ey pîr Aḥmed
- 5 Gösterüp kendüsi yön bilmez o leb ʿ işve vü nāz
Dil-rübālîğda ne ʿ ayyārsın ey pîr Aḥmed
- 6 Bilmezem ne idüğüñ ḡayrlara yāri baña
Merhem-i sîne-i efkārsın ey pîr Aḥmed
- 7 Ḳapuda Sâyilînem¹³ merḥametüñ eksütme
Ben gedāya bilürem yārsın ey pîr Aḥmed

Ḥarfüʿr-rā

2

mefāʿ ilün/ mefāʿ ilün/ mefāʿ ilün/ mefāʿ ilün

- 1 Sevād-ı perçemüñ küfrüm yüzüñ imānum İskender
Ḥaṭ u ḥālüñ Mesîḥ ü Ḥızr u laʿ lüñ cānum İskender
- 2 Ser-ā-ser sünbül ü zülfüñ gibi gönlüm şikest itme
Senüñ zıkrüñle çün olmış dürüst imānum İskender
- 3 Cefāsı berk idüp eyler de bir gün sen de güş eyle
Ġamuñdan göklere irmiş durur efgānum İskender

¹³ Sâyilînem: Sâyilînem kim

- 4 Kad ü zülfün hayâli bir zamân gitmez göz öninden
Göz öninde hayâlün gibi ol mihmânum İskender
- 5 Belâlar beytü'l-ahzânım yaña yol bulsalar tañ yok
Çü aqıtdı gözümden gamzesiyle kıanum İskender
- 6 Gönül za' fi nihâyetde kavîdür derd-i hicrândan
Olalı dostlar vaslıyla dermânım İskender
- 7 'Înâyet vaqtidür n'ola nazâr kılsañ göz ucıyla
Kuluñdur Sâyilî cândan saña sultânım İskender

Harfî'z-zâ

3

mef'ülü/fâ'ilâtü/mefâ'ilü/fâ'ilün

- 1 Açmaz dehânın ol yüzi gül ben ğarîbsüz
Gül ğoncasi açılmadı çün 'andelîbsüz
- 2 Ta' lim-i nâz itine virüp didi ol perî
İrmez edeb makâmına âdem edîbsüz
- 262b 3 Gül hârsuz olur idügin ol dem añladım
Kim cilve kıldı 'arızın açup raķîbsüz
- 4 Vuşlat ğünü firâksuz olmazsa tañ degül
'Aşkuñ yolunuñ üksegi olmaz nişîbsüz
- 5 Gel başımızdan eyle belâ-yı firâķı def
Çün uğradı bize bu belâ sen ğabîbsüz
- 6 Şabr u ğired saña red iderse 'aceb mi 'ışķ
Ya' nî gönül vilâyeti olmaz naķîbsüz
- 7 Olsa dağı vişâlile itmez ğabîb raĥm
Bu derdi Sâyilîñ olupdur tağîbsüz

Harfî'l-lâm

4

fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün

- 1 Göklere irmiş fiğânım nâle-i bülbül degül
Tamlamışdur kaķre kaķre kıan gözümde ğül degül
- 2 Eşķile darb-ı firâķuñdan gök olmış şanayım
Encüm ile âsumândur şu' lelerle kül degül
- 3 La' l-i hicrânında sâğar bâde içmez kıan yuķar

- 4 Pula mâ 'ıldür diyü bir pula şatma bâğbân
 Tâze tâze dâğlardur gül içinde la' l degül
 5 Sihri sî-murğ-ı dilin ' aşıklarun şayd itmege
 Turre-i şimşâd kıddidür anuñ kâkül degül
 6 Sâye-i sünbül mi yâhud haç çıkarmışdur lebi
 Zülfi ' aksidür lebinde sâye-i sünbül degül
 7 Şâh-ı ' adlinden melekveş hûrlarla Sâyilî
 Ravza-i cennât-ı ' Adn olmuş bu İstanbul degül

Harfî'n-nün

5

fe' ilâtün/fe' ilâtün/fe' ilâtün/fe' ilün

- 1 Ğam günü bes ki gâzâ eylediler çanumdan
 Uçamaz derd ü belâ zâğları yanumdan
 2 Dil hevâsı beni yakdı hâzer eyleñ zinhâr
 Anları mâ-hâzar itmeñ dil-i biryânımdan
 3 Kâtliçün kılsam işâret leb-i la' li ısrur
 Veh ne ister o cefâkâr benüm cânımdan
 263a 4 Vaşlalar ile ey âhû gözinün sekbânı
 Anlara hâbl-kemer olsañ ten-i ' uryânımdan
 5 Hattı besdür lebi üzre saña niger ey Hızr
 Yel gibi eyle güzër çeşme-i hayvânımdan
 6 Virmek ey ehl-i selâmet ser-i zülfine gönül
 Dostlar ' ibret aluñ hâl-i perîşânımdan
 7 Sâyilî vâlih ü âşüfte vü müflis kuldur
 Merhamet çoğ umaram hâlüme sultânımdan

Eyđân lehu

6

fe' ilâtün/fe' ilâtün/fe' ilâtün/fe' ilün

- 1 Cevr idüp ğurre baña itmedi pervây neden
 Yoğdur cevri ü cefâsı baña ey vây neden
 2 Cevr ü nâzuñdan esirün hâzer eyler didiler
 Başladı cevri ü didi nâzlanup hây neden

- 3 Gösterür 'aks meger āyine-i mihrde yār
Nūr hürşiddeden almağ saña ey ay neden
- 4 Kendüye cilve virürsin naẓar likin yoksa
Şalınup olduğñ ey şūh-ı ħod-ārāy neden
- 5 Dergehñde senñ ey ħüsn şehi der-bānlar
Durdurup ġayrı qovarlar beni red ħāy neden
- 6 Kaç'nı? küyuñdan itñ bes ki hücum itdi raqīb
Anda var itlere yol ādeme yok cāy neden
- 7 Kaçpuda Sāyilñem 'ömri 'aziz gün yüz açup
Virmedñ ħüsn zekātın baña ey bay neden

Harfü'l-hā

7

fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilün

- 1 Yine 'işret meyi içmek demidür cānlarla
Gözi bādām iki la'li şekeristānlarla
- 2 Nāzı qo şalma girih qaşña 'işret gñnidür
Ĥoş geçür vaqtñni oyna güle yārānlarla
- 3 Dehrden fāriğ ider ħātırın ol 'arif kim
Gönlüni cem' tuar zülfi perişānlarla
- 4 Dāniş ehlinden eger qaçsa ne tañ 'ışka esir
İstemez 'āqil olan kendüsi nā-dānlarla
- 263b 5 Çoğ raqībinden eger kılsa anı rem ne 'aceb
Üns tutmaq güç olur oynama ħayvānlarla
- 6 Māni' -i ġuşsa vü ġam zülf ü ruħıdır i¹⁴ göñül
İsteseñ cāna ferah tolaşagör anlarla
- 7 Sāyili tutma ħabīb itleri yanında qarar
Sen gedāsın şağın oturmağā sultānlarla

Ve eydān lehu

8

fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilün

- 1 Geldi ol ay ayak başmağičün qarşumda
Toğmağā başladı devlet güneşi başumda

¹⁴ İ: ey

- 2 Ne helâk olduñuz ol zülf hevâsında diyü
Zâğlar serzeniş itmege qonar lâşumda
- 3 Yâra Ferhâdile Mecnûn beni görse diyeler
‘Işk yolında cefâ eyleme yoldaşumda
- 4 Biz ki serv ü semenüz şalınuruz açılıruz
Di şabâ ol qadi vü ârızı adaşumda
- 5 Sen dağı şalın açıl bâğda ra‘nâlarla
Andan evvel ki hâzân yeli eser başumda
- 6 Yazdı çoğ naqş gönül şahñ-ı felek tāsında
Âferinler bu kadar naqşile naqqāşumda
- 7 Sâyilî koma gönül dehr-i nigārına şağın
Bu kadar ğam şıgacağ mı içümüz taşumda

Harfî'l-yâ

9

fe‘ilâtün/fe‘ilâtün/fe‘ilâtün/fe‘ilün

- 1 Çıkmadı cânım u gönümünden o¹⁵ ayuñ yâdı
Âh anuñ derd-i dili vây bunuñ feryâdı
- 2 Kaşd-ı cân itmege yüz sihrile ta‘lim virür
Gözinüñ veh ne belâ sâhir-i ‘ışk üstâdı
- 3 Bir nazar gördüm o¹⁶ cân yaqmağa bünyâd itdi
N’olısar âhîri bu olsa anuñ bünyâdı
- 4 Ey perî sihrile gönüm kuşını avladıñ
Toğmadı sencileyin bü'l-beşerüñ evlâdı
- 5 Yaqmağ ister şerer-i eşkile devrân çemenin
Şanma ol gül yüzi hecrinde gözüm ağladı
- 264a 6 Dehr-i Ferhâdı vü Şirîni añma yokdur
Sence Şirîni anuñ bencileyin Ferhâdı
- 7 Vâdi-i ‘ışkda sultânı gedâ saymazlar
Sâyilî gör ne ‘aceb vâdi imiş bu vâdi

¹⁵ O: Ol

¹⁶ O: Ü

Ve eydān lehu

10

fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilün

- 1 Göricek bezmüne ğayrı gelür ey yār kişi
Ölürem ben gibi yok havşalası tar kişi
- 2 Mübtelā çoğ saña ammā reh-i ' ışkuında perī
Gelmedi bencileyin ne gelicek var kişi
- 3 Şād idüp vaşlile ğayrı beni nā-şād itme
Saña yok çün bu ğarībün gibi ğam-ğār kişi
- 4 Dimege derd ü ğamum Vāmık u Ferhād xanı
Baña anlar gibi yok dehrde hem-kār kişi
- 5 Beni görse dir imiş nāzile nāzānlarına
Görmedüm ' ömrde bir buncılayın zār kişi
- 6 Ğayrsız öpsem ayağün saña incinmeden
Resmdür vaşl olıcağ yārıla oynar kişi
- 7 Sāyilī sözleridür cümle hüner ' ayb itmez
' Işğ hālinden eger olsa haber-dār kişi

El-Muħammes

fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilün

- 1 La' li gülzār-ı cemāline güler nāzlanur
Kāmēti şāh-ı güle ta' ne ider nāzlanur
Gözi hem xanımı sihirile döker nāzlanur
Nice bir cānuma ol la' li şeker nāzlanur
Gün gibi yüzün açar tiğ çeker nāzlanur
- 2 Ol perī şüretine şaldı nazar şāni' -i pāk
Hasretinden ne ' aceb ehl-i cihān olsa helāk
Nāzeninler cigerin ğonca gibi itmese çak
Çekse tiğın yüz açup gün gibi ol ay ne pāk
Kimsede ' ayb degül olsa hüner nāzlanur
- 264b 3 Ol ruħ-ı tāze gibi başmadı şekl-i āfāk
Gelmedi bencileyin vaşlına hem pür-müştāk
Ey ciger xanı yüzümü kızıl itdün yüzün aq
Nāle bülbül gibi ol küyda çekmek ' uşşāk
Şūhdur gül gibi gülşende gezer nāzlanur

- 4 Ne cefâlar baña ol silsile-mûy itmişdür
Cânib-i ğayra benüm raġmuma rûy itmişdür
Şoklayup kanımı cismüm aña cûy itmişdür
Bes ki nâzûkdür ü çoġ nâzile ħûy itmişdür
Ol cefâ-kârını her kim ki sever nâzlanur
- 5 Geldi vuşlatda baña ħâlet-i müşkil n'ideyin
Oldı âhile sirişk ol yüze ħâyil n'ideyin
Meyl idüp ğayra baña olmadı mâyil n'ideyin
Eski derdümi saña söylerem ey dil n'ideyin
Geçdi 'ömrüm daġı ol tâze püser nâzlanur
- 6 N'itdi cân n'eyledi gönlüm saña ey 'ışķ-ı mecâz
Eyledüñ cevri ü cefâsın çoġ ü mihirden baña az
Od irüp cânâ gönül maġzenine düşdi güdâz
Turfe işdür ki yolında beni öldürse niyâz
Şa' b-ı ħâlüm görüp ol yüzi kamer nâzlanur
- 7 Geh niyâz eyler ü geh nâzlanur ol dil-dâr
Baña âsân ider iş ġâhi vü ġâhi düşvâr
Dürlü dürlü ġamile gönlümi eyler âzâr
Sâyilî virme şaķın mührin elüñden zinhâr
Saña dil-dâr niyâz eyler eger nâzlanur

Muţâyebe

mefâ'ilün/mefâ'ilün/fe'ülün
Geñesler didiler hep istedüġüm
Bilür mi bilmezem anı 'asesler
Varayın yazayın virdüklerini
Şoruñ ister mi yazucu geñesler

265a

Rubâ'ıyyât

1

Ahreb
Ey ehl-i şalâh terk-i hüş eyleñ hüş
Aġyârı koyup yârıla cüş eyleñ cüş
Dir çaķma bir ħadış güş eyleñ güş
Tâ furşat var bâde nüş eyleñ nüş

Ve Lehu

2

Ahreb

‘Uşşāka naḳz ü bed-gümānsın ey dost
 Kanına kılıç gibi revānsın ey dost
 Ağyāra refiḳ u mihrībānsın ey dost
 Her yayda bir belā-yı cānsın ey dost

Ve Lehu

3

Ahreb

‘Işkuñda bu bir göñlüm için yüz ğamsın
 Ağyār cerāḫatlerine merhemsin
 Nā-ehlile her dem ey perī hem-demsin
 Bu tavrile bilmezem nice ādemsin

Maḫla‘

1

mef’ülü/mefā’ilü/mefā’ilü/fe’ülün
 Zāhid bize ḳarışma ki kallāşlaruz biz
 Mey-ḫānede rüsvālīgile fāşlaruz biz

Ve Lehu

2

fā’ilātün/ fā’ilātün/fā’ilātün/fā’ilün
 Ol ki naḳşın zāhir eyler bī-nevā ‘uşşāḳına
 Rāstdur ḳaddi dehānı būselik müştāḳına

Kaynakça

- Açıkğöz, N. (1982). *Riyâzü'ş-Şuarâ*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, AÜDTCF, Ankara.
- Ahmet Rifat. (1300/1883). *Lugat-i Târihiyye ve Coğrâfiyye, Cilt VII*. İstanbul: Mehmed Bey Matbaası.
- Aksoyak, İ. H. (2008). Osmanlı Şairlerinin “Aruz Tasarruflar” ve Araştırmacıların “Gereksiz Müdahaleleri”. *Turkish Studies, 3*, 59-74.
- Ali Şîr Nevâî. (2001). *Mecâlisü'n-nefâyis* (K. Eraslan, Çeviri ve Notlar). Ankara: TDK.
- Âşık Çelebi. (2010). *Meşâirü'ş-Şu'arâ*. F. Kılıç (Haz), *İnceleme-Metin, Cilt II*. İstanbul: İAEY.
- Bilgegil, M. K. (1989). *Edebiyat Bilgi ve Teorileri (Belâğât)*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Değirmençay, V. (2013). *Farsça Söyleyen Osmanlı Şairleri*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Dehhudâ, A. E. (1998). *Lugatnâme-i Dehhudâ, Cilt IX*. Tahran: İntişârât-ı Dânişgâh-ı Tahrân.
- El-Tahrânî, A. B. (t.y.). *Ez-Zerîa ilâ-Tesânifi'ş-Şîa el-Kısm-ı Râbî mine'l-Cüzi't-Tâsi*. Tahran: Çâphâne-i Dânişgâh-ı Tahrân.
- Hayyâmpûr, A. (1372/1993). *Ferheng-i Suhanverân, Cilt I*. Tahrân: İntişârât-ı Tılâye.
- İpekten, H. (1997). *Eski Türk Edebiyatı-Nazım Şekilleri ve Aruz*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Kâtip Çelebi. (2007). *Keşfü'z-zünûn, Cilt II* (R. Balcı, Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Kayabaşı, M. (1997). *Kâfzâde Fâizî'nin Zübdetü'l-Eş'âr'ı*. Basılmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Kınalızâde Hasan Çelebi. (1989). *Tezkiretü'ş-Şu'arâ*. İ. Kutluk (Haz.), *Tezkiretü'ş-Şu'arâ Cilt I*. Ankara: TDK.
- Mehmed Süreyyâ. (1996). *Sicill-i Osmânî*. N. Akbayır-S.A. Kahraman (Haz.), *Sicill-i Osmânî Cilt V*. İstanbul: TVYY.
- Parmaksızoğlu, İ. (1950). Gubârî'nin Hayatı ve Eserleri. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 1(2)*, 347-357.
- Sâyilî. (t.y.). *Külliyât-ı Sâyilî*. Millî Kütüphane 06 Mk. Yz. A 6799.
- Şemseddîn Sâmî. (1311/1894). *Kâmûsu'l-A'lâm, Cilt IV*. İstanbul: Mihrân Matbaası.
- Tarlan, A. N. (1946). Eski Mecmualar Arasında. *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Fakültesi Dergisi, 1(2)*, 122-137.
- Tebriżî, M. H. H. (1357/1978). *Burhân-ı Katı'*. M. Muîn (Haz.), *Burhân-ı Katı' Cilt IV*. Tahran: İntişârât-ı Emîr Kebîr.
- Tuman, M. N. (1940). *Tuhfe-i Nâilî, Cilt I*. Ankara: Tıpkıbasım.
- Ünver, İ. (1993). Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler. *DTCF Türkoloji Dergisi, 9(1)*, 51-89.

